

Підсумовуючи сказане, можна констатувати, що в останні роки у вітчизняному підручникотворенні ми спостерігаємо за процесом утвердження нових підходів у висвітленні історії ХХ - ХХІ століть. Утвердження цих підходів не лише може серйозно вплинути на шкільну історичну освіту старшокласників у майбутньому, але й вже впливає, оскільки орієнтує на критичне осмислення будь-якої історичної інформації та впровадження інноваційних технологій навчання.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1 Баханов К.О. Сучасна шкільна історична освіта: інноваційні аспекти. – Донецьк: ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2005. - С. 131; 2. Власов В., Данилевська О. Вступ до історії: Підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закладів. - К., 2005. - 200 с., Гупан Н. М, Пометун О. І. Новітня історія України: 1914-1939: 10 кл.: Навч. посіб. - К., 2003. - 352 с., Комаров Ю., Мисан В., Осмоловський А., Білоножко С., Зайцев О. Історія епохи очима людини. Україна та Європа у 1900-1939 роках: Електронна версія навч. посіб. для 10 кл. загальноосвіт. шк.. – К., 2004., Комаров Ю., Мисан В., Осмоловський А., Білоножко С., Зайцев О. Історія епохи очима людини. Україна та Європа у 1900-1939 роках: Навч. посіб. для 10 кл. загальноосвіт. шк.. – К., 2004. - 256 с., Мисан В. Вступ до історії: Підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закладів. - К., 2005. - 184 с.; 3. Комаров Ю., Мисан В., Осмоловський А., Білоножко С., Зайцев О. Історія епохи очима людини. Україна та Європа у 1900-1939 роках: Навч. посіб. для 10 кл. загальноосвіт. шк.. - К., 2004. - 256 с.; 4. Комаров Ю., Мисан В., Осмоловський А., Білоножко С., Зайцев О. Історія епохи очима людини. Україна та Європа у 1900-1939 роках: Електронна версія навч. посіб. для 10 кл. загальноосвіт. шк.. - К., 2004., Комаров Ю., Мисан В., Осмоловський А., Білоножко С., Зайцев О. Історія епохи очима людини. Україна та Європа у 1900-1939 роках: Навч. посіб. для 10 кл. загальноосвіт. шк.. - К., 2004. - 256 с., Сучасні підходи до історичної освіти: Метод, додаток до навч. посіб. "Історія епохи очима людини. Україна та Європа в 1900-1939 рр.". - Львів, 2004. - 128 с.

С.В. Адамович

ПОГЛЯДИ В'ЯЧЕСЛАВА ЧОРНОВОЛА НА ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ

Національне відродження та розпад компартійно-радянської системи в Україні в кінці 80-х - на початку 90-х рр. ХХ ст. ініціювався українською націонал-демократичною елітою, чільним лідером якої був В.Чорновіл. Його діяльність сприяла наповненню української державності реальним суверенітетом і формуванню демократичного громадянського суспільства.

Дослідження історичної ролі і внеску В.Чорновола у становлення Української держави започатковано в працях О.Бойка, Г.Гончарука, С.Давимуки, О.Гараня, Ю.Ключковського, С.Телешуна, О.Шановської. Однак діяльність В.Чорновола і до сьогодні викликає дискусію в політичних і наукових колах з огляду на його погляди на державний устрій країни. Так, в умовах президентських виборів 2004 р. прихильники В.Януковича на Півдні і Сході України обумовлювали свої сепаратистські виступи прихильністю лідера Народного Руху України (НРУ) до федеративного устрою України і сепаратистським спрямуванням очолюваної ним у 1991 р. Галицької асамблеї¹.

Саме тому автор ставить перед собою завдання вивчити ставлення В.Чорновола до проблеми федералізації і регіоналізації країни, дати оцінку соборницькій діяльності політика в процесі становлення української державності.

Відзначимо, що на виборах 1990 р. до Верховної Ради УРСР і місцевих рад демократичні сили у Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській областях отримали більшість і перехопили в комуністів владні повноваження². Це дозволило опозиції розпочати втілення своїх програмових засад (впровадження національної символіки, релігійних та національних свят; зміни в питаннях власності і земельних відносин; відновлення прав греко-католицької Церкви; створення демократичних ЗМІ; розширення партійної багатоманітності і деідеологізація в усіх галузях життя; введення місцевого часу; визнання вояків УПА ветеранами).

Уже при обговоренні питання про підготовку до першої сесії Львівської облради на зустрічі членів обкому і президії виконкому облради з групою народних депутатів СРСР і УРСР 30 березня 1990 р. з'явилася ідея автономії західного регіону. Зокрема, тоді народний депутат Верховної Ради УРСР В.Чорновіл зробив заяву про те, що необхідно запровадити "одну владу на три області – Львівську, Тернопільську, Івано-Франківську"³.

Партійно-радянське керівництво намагалось стримати реформи демократичної влади Галичини. Загальносоюзні та республіканські структури розгорнули в засобах масової інформації широкомасштабну кампанію з дискредитації дій галицьких облрад, формували уявлення, що націонал-демократична влада закликає до відокремлення Західної України від Східної⁴.

Крім інформаційної війни, опозиційні області зазнали також економічної блокади з боку прокомуністично налаштованої центральної влади. До того ж наприкінці 1990 р. склалася надзвичайна ситуація з гострим дефіцитом товарів споживання, і регіони прагнули захистити себе від економічного розвалу, обмежити його розростання⁵.

В умовах економічної і політичної блокади влада опозиційних областей розпочала координувати свою діяльність. Існувала домовленість про співпрацю між областями, яка виражалася в майже щоденному взаємному інформуванні про ситуацію, в утворенні спільних виробництв та обміні товарами, спільному реагуванні на урядові укази⁶.

Спроби координації праці органів влади трьох західноукраїнських областей значною мірою ініціювалися В.Чорноволом, який був прихильником федеративного устрою України⁷. Однак, як відзначав сам В.Чорновіл, галичани, попри існування в минулому ЗУНР, вищий, ніж у цілому по Україні рівень національної свідомості й організації, насторожено сприйняли ідею федеративного устрою України в майбутньому⁸.

4 січня 1991 р. В.Чорновіл на громадсько-політичній конференції у Львові “Українсько-російські взаємини в суверенній Україні” засудив спроби партократів штучно розчленувати Україну на автономії і нав’язати націонал-демократам думку про Галицьку автономію, але водночас задекларував: “Ми, три області, перемогли демократичні сили, будемо співпрацювати, утворимо Галицьку асамблею депутатів трьох областей”⁹.

Федералізація, за В.Чорноволом, передбачала максимальну економічну самостійність регіонів, але водночас й якомога жорсткішу унітарність у впровадженні державницької ідеології, в розбудові освітньо-культурної сфери. Як згадує Т.Чорновіл, ідею федералізації України в умовах критичного сприйняття аудиторії В.Чорновіл сформулював ще у 1987 р. на засіданні Львівського дискусійного клубу¹⁰.

Однак сьогодні частина сподвижників В.Чорновола відкидає в його міркуваннях та діях під час створення Галицької асамблеї ідею федералізації. Зокрема, С.Давимука вважає, що під час формування об’єднання В.Чорновіл плекав лише ідею адміністративної реформи, одним із моментів якої було створення регіонів, які б відповідали історичним землям¹¹. Так, в управлінській сфері В.Чорновіл планував вийти до Верховної Ради УРСР з пропозиціями перебудувати керівництво в Галичині на основі досвіду цивілізованих країн¹².

На початку 1991 р. голови галицьких облрад В.Чорновіл, М.Яковина і В.Олійник домовилися про проведення у Львові об’єднаної сесії Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської облрад. На прес-конференції 8 лютого 1991 р. В.Чорновіл назвав наступні причини скликання сесії – певну політичну однорідність регіону, спроби захисту від елементів економічної блокади, приблизно однорідне ставлення до майбутнього референдуму, потребу прореагувати на територіальні претензії консервативних і шовіністичних кіл ряду сусідніх країн. Однак він відзначив, що основна тема сесії – це “регіонально-економічна співпраця... прошу не витлумачувати це як створення якоїсь Галицької автономії”¹³.

Як наслідок, інтеграційна діяльність західноукраїнських політиків спричинилася до скликання 16 лютого 1991 р. у Львові в приміщенні театру опери та балету спільної сесії облрад Івано-Франківської, Тернопільської і Львівської областей, яку назвали Галицькою асамблеєю¹⁴.

В.Чорновіл в інтерв’ю газеті “За вільну Україну” серед причин об’єднання назвав “жорстку розгнудану кампанію, яка ведеться проти Галичини комуністичною пресою республіки і союзного рівня”, невизначеність статусу України як країни і потребу заявити на міжобласному рівні про територіальну недоторканість України і спроби економічної блокади. Головний результат сесії політик вбачав у створенні міжобласної структури для економічного й політичного об’єднання краю¹⁵.

Ще відвертіше мету створення об’єднання В.Чорновіл визначив у виступі на асамблеї: “Якщо буде обрано курс націонал-державницький, то відпаде і окремішність Галичини, і певна особність її політичної лінії – залишиться географічний термін та ще, може, назва федеративної землі при можливому майбутньому федеративному устрої... Але курс на перетворення України в безликий колоніальний придаток неминуче призведе до посилення ізоляціонізму, змусить нас шукати політичного захисту для національної політичної свідомості, національної культури та духовності”¹⁶.

Прийняті на спільній сесії угоди (“Про основні принципи співробітництва між обласними Радами народних депутатів Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської областей”, “Про регіональну Координаційну раду”) закладали правові й економічні механізми роботи об’єднання, але не містили сепаратистських положень¹⁷.

Західноукраїнські політики велике значення надавали також прийнятій на асамблеї ухвалі “Про єдність українських земель”, яка повинна була зняти будь-які звинувачення в сепаратизмі і відобразити справжні наміри об’єднання. У ній галичани звернулися з пропозицією до Верховної Ради УРСР дати політичне та правове обґрунтування єдності України, визначити політичну та юридичну основу територіальної цілісності і єдності республіки¹⁸.

Галицька асамблея також прийняла ухвалу “Про проведення 17 березня 1991 р. обласних референдумів”, якою було ініційовано винесення на референдум у західноукраїнських областях окремого бюлетеня (за незалежність України у Львівській області проголосувало 89,6% учасників референдуму, в Івано-Франківській області – 90%, у Тернопільській області – 85,3%). В. Чорновіл оцінив ці результати, як “нашу відданість ідеям Галицької асамблеї”¹⁹.

З різким осудом ситуації в регіоні виступило керівництво КПУ, яке розцінило рішення Галицької асамблеї як спробу “відриву України від Союзу, її федералізації, перетворення у клаптикову республіку, в різних куточках якої правили б новоявлені гетьмани”²⁰. Погляди В. Чорновола на федеративний устрій України зазнали також критики зі сторони праворадикальних організацій. Зокрема, лідер Української міжпартійної асамблеї Ю. Шухевич вбачав тенденції до утворення автономії в Галичині, що могло призвести до розпаду України²¹.

Невдача заколоту ДКНС і проголошення Акту незалежності України 24 серпня 1991 р. створила реальні підстави для досягнення Україною незалежності. Крім того, процес співробітництва з республіканськими органами влади перейшов “більше на творчі рейки”²².

У цих умовах В. Чорновіл зосередив сили на всеукраїнській політиці і вступив у передвиборчу боротьбу за президентську посаду, а проекти федералізації України стали другорядними. Як влучно відзначив Я. Радевич-Винницький, “естафетної палички федералізації В. Чорновіл нікому не передавав”, а дипломатично зазначив, що це справа майбутнього, причому не найближчого²³. На думку О. Хавича, для В. Чорновола асамблея була не плацдармом для створення автономії, а всього лише трампліном, щоб захопити владу в Києві²⁴.

Вважаємо, що ідея федеративного устрою В. Чорновола була спробою зберегти в єдиній державі регіони з різною історико-етнокультурною спадщиною та соціально-економічним рівнем в умовах розпаду СРСР, а також намаганням впровадити в країні демократичні засади місцевого і регіонального самоврядування. Після зникнення загрози дезінтеграції країни політик відмовляється і від федеративного державного устрою. У результаті в редакції програми НРУ 1996 р. було зазначено, що Україну слід розглядати як унітарну державу з адміністративно-територіальним самоврядуванням²⁵.

Отже, ініційоване В. Чорноволом скликання Галицької асамблеї у 1991 р. спрямовувалася на єднання України, налагодження економічної співпраці і форм регіонального самоврядування. Зі здобуттям Україною незалежності В. Чорновіл відмовився від федеративних ідей та активно зосередив зусилля на соборницькій розбудові державності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Яковина М. Хто ділить і руйнує соборну Україну? // Львівська газета. – 2004. – 23 грудня. – С.4;
- Рыкова Н. Донецк пошел по стопам галичан // Еженедельник “2000”. 2004. – 3-9 декабря. – С.В2;
2. Басай В., Адамович С. Проблема соборності в діяльності Галицької асамблеї // Україна соборна: Зб. наукових статей. – К., 2005. – Вип.2. – Ч.3. – С.441;
3. Центральний державний архів громадських об’єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф.1. – Оп.32. – Спр.2751. – Арк.31;
4. Головенко А., Ястребцов Г. Карпаты – горы крутые. // Правда. – 1990. – 12 октября. – С.3;
5. Давимука С. Незабутній народний голова. Львівський період державотворчої діяльності В. Чорновола 1990-1992 років // Молодь України. – 2003. – 11 квітня. – С.2;
6. Мелінішин Б. Про діяльність Рад і депутатську роботу // Галичина. – 1991. – 2 лютого. – С.3;
7. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.32. – Спр.2751. – Арк.254;
8. Чорновіл В. Компартія фактично існує // Літературна Україна. – 1991. – 19 вересня. – С.3;
9. Державний архів Івано-Франківської області (далі – ДАІФО). – Ф.П-1 – Оп.1. – Спр.5639. – Арк.7;
10. Стецишин О. Автономія чи децентралізація влади? // Експрес. – 2003. – 23-30 січня. – С.4;
11. Давимука С. Дитя Галичини – не сепаратизм, а соборність // Високий замок. – 2004. – 11 грудня. – С.3;
12. За вільну Україну. – 1991. – 27 березня. – С.1;
13. ЦДАГО України. – Ф.1. – Оп.32. – Спр.2899. – Арк.68, 76;
14. Галицька асамблея // Галичина. – 1991. – 19 лютого. – С.1-2;
15. За вільну Україну. – 1991. – 16 лютого. – С.1;
16. Чорновіл В. До незалежності – мирним шляхом // За вільну Україну. – 1991. – 21 лютого. – С.2;
17. ЦДАГО України. – Ф.1 – Оп.32. – Спр.2899 – Арк.109, 115-117; ДАІФО. – Ф.П-1. – Оп.1. – Спр.5632. – Арк.2, 5-6.;
- Угода Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської обласних Рад народних депутатів “Про основні принципи співробітництва між обласними Радами народних депутатів Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської областей” // За вільну Україну. – 1991. – 21 лютого. – С.1; Ухвала об’єднаної сесії Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської обласних Рад народних депутатів “Про регіональну Координаційну раду” // За вільну Україну. –

1991. – 21 лютого. – С.1; 18. Ухвала об'єднаної сесії Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської обласних Рад народних депутатів “Про єдність українських земель” // За вільну Україну. – 1991. – 21 лютого. – С.2; 19. Чорновіл В. Тепер я твердо стою на ногах // За вільну Україну. – 1991. – 19 березня. – С.1; 20. Гуренко С. На засадах рівноправності // Голос України. – 1991. – 15 березня. – С.3; 21. Терещук В. Чи бойкот – найкраща тактика? // Молода Галичина. – 1991. – 23 лютого. – С.1; 22. Давимука С.А. Потрібні рішучі дії! // Урядовий кур'єр. – 1991. – жовтень. – №29. – С.6; 23. Радевич-Винницький Я. Чи ошчасливить Україну федералізація // Розбудова держави. – 1993. – №6. – С.64; 24. Хавич О. Смерть Галичини // [http:// www.rukhpress.com.ua](http://www.rukhpress.com.ua); 25. Шановська О.А. Діяльність Народного Руху України з розробки національної програми та практичного втілення її в процесі державотворення (1989-1996 рр.): Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – Одеса, 2003. – С.11.

Т.П. Пірус

ГАННА СЕКРЕТ - З КОГОРТИ ДОСЛІДНИКІВ ПОДІЛЛЯ

Поділля зберігає багато видатних імен, які стали історичними постатями, прославили Україну своїм життям, своєю працею, вписали яскраві сторінки в історію українського народу.

Серед представників подільської інтелігенції Ганна Секрет – одна з яскравих постатей наших сучасників, якими Вінниччина znana в Україні та далеко за її межами.

Актуальність даної теми полягає в тому, що творчість Ганни Секрет не досліджена істориками, а її унікальні телефільми про подолян залишаються маловідомими для науковців. Мета дослідження - на підставі документів та опублікованих матеріалів об'єктивно висвітлити творчість Г. Секрет та оцінити її внесок у вивчення історії Поділля.

Народилась Ганна Василівна Секрет (Ляшенко) 2 березня 1949 року в с. Новоживотів Іллінецького району (тепер Оратівський район) Вінницької області в селянській родині Василя Карповича та Анастасії Сергіївни Ляшенків. Повоєнне життя сільських трударів було важким, робота забиравала багато часу. Маленьку Ганнусю часто залишали в бабуні Ликери. Анастасія Сергіївна дуже любила матір свого чоловіка і казала про неї так: „Вона мені не свекруха, а ненька ріднесенька”.¹

Бабуня Ликера була шанованою людиною, жила недалеко від сільського клубу, тому їй довірили його відкривати і закривати.

Там, у клубі, пройшло дитинство Ганнусі, з ним пов'язані спогади про найважливіші події тогочасного села. В її пам'яті закарбувались образи реальних людей, яких вона бачила на сцені під час проведення колгоспних зборів, на яких дівчинка завжди була присутня, чи виступів сільських аматорів; то могли бути і герої багатьох кінофільмів, які привозив у клуб з району кіномеханік. Все це поступово ставало невід'ємною частиною її життя.

Незвичайним є те, що свою першу роль дівчинка виконала на сцені того ж сільського клубу, коли їй було всього лише п'ять місяців – у серпні 1949 року. Зберегла сімейна реліквія – світлина: селянська хата, тин, а під тином сповиточок. За однойменною поемою Т.Шевченка „Наймичка” в клубі поставили п'єсу. Маленьким Марком (у сповиточку) була саме вона, Ганнуся Ляшенко.

У житті дівчинки клуб посів важливе місце і з кожним роком відігравав неабияку роль. Саме тут відбувся незабутній виступ десятирічної школярки, коли вона читала поему Тараса Шевченка „Сон”. У родині дуже любили Шевченка, і Ганна також усе життя не розлучається з творами українського пророка: ставши режисером, поставила кілька вистав за Кобзарем, а „Відьму” навіть екранізує.

Наполеглива праця сприяла тому, що талант заговорив про себе. У старших класах Ганна фактично створила шкільний драмгурток, у якому брали участь не лише учні, а й вчителі. Вона поставила „Лісову пісню” за Лесею Українкою (сама грала в ній Мавку), „Сватання на Гончарівці” за Г.Квіткою – Основ'яненком, „За двома зайцями” за М.Старицьким. Майже всю українську класику переграли на шкільній сцені.

Після завершення навчання в школі впродовж 1968-1969 року Ганна Ляшенко пройшла справжній вишкіл в театральній студії корифея української сцени, народного артиста України, Федора Верещагіна, якого в 1993 році Ганна Василівна запросила до своєї передачі „Будьмо знайомі”.²

Наступних чотири роки Ганна навчалась в Київському інституті культури. Поступала вона на факультет акторського мистецтва, але бажання стати режисером перемогло, і Ганні дозволили перевестись на факультет театральної режисури.